

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДЕМОГРАФІЧНА ПОЛІТИКА»

Рівень освіти	Перший (бакалаврський)
Спеціальність	231 Соціальна робота
Освітня програма	«Соціальна робота»
Тривалість викладання	4-й семестр (7, 8 чверть)
Кількість кредитів	4 кредити ЄКТС (120 годин)
Заняття:	
лекції:	1 година на тиждень
практичні:	2 години на тиждень
Мова викладання	українська

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»: <https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=7749>
Кафедра, що викладає: Державного управління і місцевого самоврядування

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої освіти
Онлайн-консультації: Lashchenko.O.V@nmu.one

Викладач:

Лашенко Оксана Василівна

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри

Персональна сторінка:

<https://palsg.nmu.org.ua/ua/kafedra/teachers/Lashenko/Lashenko>

E-mail: Lashchenko.O.V@nmu.one

1. Анотація до курсу

Під час вивчення даної дисципліни Ви ознайомитеся із сутністю демографічної політики, дізнаєтеся про підходи та інструменти її реалізації, про основні її напрями з урахуванням кращого світового досвіду.

Демографічні проблеми тісно пов'язані із соціальною сферою. Соціальні проблеми у значній мірі виростають з демографічних явищ та особливостей демографічного розвитку. Тому викладання даної дисципліни буде сприяти зростанню компетентності майбутніх соціальних працівників.

Актуальність дисципліни також обумовлена глибокою демографічною кризою, яка набула загрозливого характеру. Втручання держави у демографічні процеси є далеко не завжди виправданим, проте, у випадку сучасної України воно є необхідним. Україна має дбати якщо не про остаточне вирішення демографічних проблем, то принаймні про суттєве пом'якшення негативних тенденцій.

2. Мета та завдання курсу

Мета дисципліни – формування у здобувачів вищої освіти комплексу компетентностей у сфері демографічного розвитку та демографічної політики, у т. ч. засвоєння знань щодо теорії, правових основ, принципів, цінностей методів, технологій демографічної політики з урахуванням захисту національних інтересів, необхідності забезпечення сталого розвитку та подолання демографічної кризи. Вивчення дисципліни передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних управлінських знань у здобувачів вищої освіти.

Завдання курсу:

– ознайомити здобувачів вищої освіти з сутністю, особливостями, теоретичними та методологічними засадами проведення демографічної політики, розглянути її моделі соціальної роботи, сучасні теоретичні та практичні підходи до регулювання у демографічній сфері;

– навчити аналізувати нормативно-правові акти, стандарти у демографічній сфері;

– ознайомити з демографічною статистикою та навчити користуватися джерелами інформації у демографічній сфері

– ознайомити із світовим досвідом демографічного розвитку та демографічної політики;

– засвоїти мету, завдання, напрями, пріоритети та складові демографічної політики;

– навчити виявляти та обґрунтовувати шляхи подолання демографічної кризи та мінімізації її соціальних наслідків.

3. Дисциплінарні результати навчання:

– вивчити основні поняття, теоретичні підходи до розгляду демографічної політики, розкрити мету, завдання, напрями, пріоритети, складові демографічної політики;

– оцінювати чинну демографічну політику країни, соціально-демографічні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях з урахуванням демографічних проблем та зарубіжного досвіду;

– інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід демографічної політики, розуміти зв'язок між тенденціями демографічного розвитку з напрямками демографічної політики та конкретними завданнями у сфері соціальної роботи;

– обґрунтовувати шляхи подолання демографічних проблем, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки на основі знань суб'єктів та об'єктів, методів, форм та технологій демографічної політики;

– розглядати прийняття професійних рішень у соціально-демографічній сфері, розробляти плани, програми заходів, спрямованих на покращення демографічної ситуації в країні, регіоні та громаді.

4. Структура курсу

Тема 1. Теоретичні засади демографічної політики

- 1.1. Поняття та сутність демографічної політики
- 1.2. Типи демографічного розвитку. Основні напрями та методи проведення демографічної політики
- 1.3. Збір демографічної інформації. Поточний облік населення. Проведення переписів населення
- 1.4. Зв'язок демографічного розвитку із соціальною сферою. Вплив демографічної кризи на систему соціального захисту

Тема 2. Світовий досвід демографічного розвитку та демографічної політики

- 2.1. Демографічна політика у європейських країнах
- 2.2. Демографічна політика на пострадянському просторі
- 2.3. Демографічна політика у європейських країнах Америки
- 2.4. Демографічна політика у європейських країнах Близького Сходу
- 2.5. Демографічна політика у країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону
- 2.6. Демографічна політика у країнах Південної Азії
- 2.7. Демографічна політика у країнах Субсахарської Африки

Тема 3. Особливості демографічного розвитку та демографічної політики в Україні

- 3.1. Демографічний розвиток України та зміни державної демографічної політики до 1991 р.
- 3.2. Демографічна криза в Україні та її складові у роки незалежності. Народжуваність в Україні. Смертність в Україні
- 3.3. Регіональні аспекти демографічної кризи в Україні
- 3.4. Еволюція демографічної політики в Україні у роки незалежності

Тема 4. Міграційні аспекти демографічного розвитку та демографічної політики в Україні

- 4.1. Поняття та сутність міграцій та управління міграційними процесам
- 4.2. Еволюція внутрішніх та зовнішніх міграцій в Україні у роки незалежності
- 4.3. Вплив міграцій на основні демографічні показники в Україні. Позитивні та негативні наслідки трудової міграції українців за кордон
- 4.4. Проблема біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Загострення проблеми в Україні після початку зовнішньої агресії

Тема 5. Проблеми удосконалення демографічної політики та розробка сучасної Стратегії демографічного розвитку

- 5.1. Напрями підвищення народжуваності в Україні
- 5.2. Напрями подолання надмірної смертності в Україні
- 5.3. Напрями балансування міграційних процесів
- 5.4. Напрями вирішення проблеми ВПО

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

1. Наслідки демографічної кризи для соціальної сфери (12 год)

2. Світовий досвід демографічної політики та можливості його адаптації в Україні (14 год)

3. Визначення особливостей демографічного розвитку на місцевому рівні (області, районі, територіальній громаді) (14 год)

4. Визначення особливостей міграційних процесів на місцевому рівні (області, районі, територіальній громаді) (14 год)

5. Шляхи та напрями вирішення проблеми ВПО на загальнодержавному та місцевому рівнях (14 год.)

Індивідуальне завдання: «Характеристика демографічної політики» полягає у розкритті та захисті здобувачами вищої освіти результатів самостійної роботи.

Мета завдання: сформувати цілісне уявлення про сутність демографічної політики, її основні інструменти, механізми реалізації та значення для соціально-економічного розвитку держави і територіальних громад.

Зміст роботи передбачає виконання таких завдань:

1) Теоретичний аналіз поняття демографічної політики:

- навести 2–3 наукові визначення поняття «демографічна політика», проаналізувати їх та визначити спільні й відмінні риси;
- охарактеризувати основні цілі та завдання демографічної політики держави;
- виділити 5–7 ключових понять / термінів (наприклад: «народжуваність», «смертність», «міграція», «демографічне старіння», «відтворення населення», «демографічна криза», «міграційна політика») та коротко пояснити їх зміст у контексті демографічної політики.

2) Практичний аналіз демографічної ситуації:

- охарактеризувати сучасні демографічні тенденції в Україні або у вашій територіальній громаді (динаміка чисельності населення, народжуваність, смертність, міграційні процеси);
- визначити основні демографічні проблеми та виклики, характерні для даної території;
- проаналізувати заходи державної або місцевої демографічної політики, спрямовані на подолання цих проблем.

3) Власні пропозиції щодо удосконалення демографічної політики:

- запропонувати 2–3 практичні заходи або ініціативи, які можуть сприяти покращенню демографічної ситуації;
- описати коротку концепцію демографічної ініціативи або соціальної програми, спрямованої на вирішення однієї з актуальних проблем (підтримка сімей з дітьми, зменшення міграційного відтоку молоді, підтримка людей похилого віку тощо);
- визначити цільову аудиторію, основні заходи та очікувані результати реалізації такої ініціативи.

4) Візуалізація результатів (за вибором):

- створити інформаційну картку, інфографіку або міні-буклет, у якому відобразити основні напрями та інструменти демографічної політики або ключові демографічні показники.

Форма подання: інфографіка або міні-буклет); презентація або коротка усна доповідь / захист (до 5 хвилин).

Підготовлені відповіді необхідно представити до обговорення в групі (доповідь та/або презентація). Під час представлення результатів виконання індивідуального

завдання передбачено процедуру peer-assessment (оцінювання з боку інших здобувачів освіти).

5. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення

Комп'ютерне та мультимедійне обладнання.

Активованій корпоративний акаунт НТУ «ДП» (student.i.p@nmu.one).

Microsoft Office 365. Застосунки Microsoft Office: Teams, Forms, Whiteboard, OneNote.

Платформа дистанційного навчання НТУ «ДП» Moodle.

Підключення до Internet

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90 – 100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

6.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати підсумкову оцінку з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів складатиме не менше 60 балів.

Максимальне оцінювання:

Теоретична частина	Практична частина	Разом
40	60	100

Теоретична частина оцінюється за результатами виконання *індивідуального завдання*, яке охоплює матеріали лекційного курсу. Максимально оцінюються у 40 балів.

Практична частина оцінюється за результатами участі в *практичних заняттях* (*практичні завдання, дискусії*). Загальна кількість балів, яку можна отримати за практичні завдання, дискусії, становить 60 балів (17 практичних занять, максимальна кількість балів за участь у кожному занятті – 3,5 бали). Отримані бали за індивідуальне завдання та практичні заняття додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

6.3. Критерії оцінювання індивідуального завдання:

40 балів – повно розкрито усі складники індивідуального завдання, наведено приклади з додаткової літератури та джерел; **30 балів** – розкрито усі складники індивідуального завдання з незначними неточностями, наведено приклад з додаткової літератури та джерел; **20 балів** – розкрито не всі складники індивідуального завдання, відсутні приклади з додаткової літератури та джерел; **10 балів** – наявність текстової відповіді, яка не розкриває сутність предмета завдання, відсутні приклади з додаткової

літератури та джерел.

Критерії оцінювання практичних занять (практичні завдання, дискусії):

практичні завдання: 3,5 бали: отримано аргументовану відповідь, яка демонструє знання предмету завдання та вміння аргументованого викладення результатів аналізу, розуміння можливостей застосування знань в практичній діяльності; **2,5 бали:** отримано відповідь, яка демонструє знання предмету завдання та вміння аргументованого викладення результатів аналізу, виявляє складнощі в розкритті можливостей застосування знань в практичній діяльності; **1,5 бали:** бали: отримано відповідь, яка демонструє розуміння предмету завдання в цілому, однак виявляє відсутність аргументованого представлення результатів аналізу та нерозуміння можливостей застосування знань в практичній діяльності; **0,5 бал:** наявність відповіді, яка не відповідає змісту завдання, містить суттєві помилки.

дискусії: 3,5 бали: активна участь у дискусії (виступи, коментарі, активне слухання), володіння навчальним матеріалом, наведення аргументованих відповідей із посиланням на джерела; **2,5 бали:** активна участь у дискусії (виступи, коментарі, активне слухання), володіння навчальним матеріалом з незначними помилками за сутністю обговорюваних питань; **1,5 бали:** залученість до дискусії викладачем, неухважність, відсутність достатніх знань про предмет обговорення; **0,5 бал:** залученість до дискусії викладачем, небажання брати участь в дискусії, відсутність достатніх знань про предмет обговорення.

Критерії підсумкового оцінювання: у випадку якщо здобувач вищої освіти за поточною успішністю отримав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку проводиться **підсумкове оцінювання (диференційований залік)** під час сесії. Підсумкове оцінювання проводиться у вигляді диференційованого заліку, який включає запитання з теоретичної та практичної частини курсу. Білет складається з **20 тестових завдань з теоретичної частини** із чотирма варіантами відповідей, одна правильна відповідь оцінюється в 2 бали (**разом 40 балів**) та **12 тестових завдань з практичної частини**, кожне з завдань оцінюється максимум у **5 балів (разом 60 балів)**, причому:

- 5 балів – відповідність еталону;
- 4 бали – чотири правильні відповіді з п'яти запропонованих;
- 3 бали – три правильні відповіді з п'яти запропонованих;
- 2 бали – дві правильні відповіді з п'яти запропонованих;
- 1 бал – одна правильна відповідь з п'яти запропонованих;
- 0 балів – усі відповіді невірні або відсутність відповіді.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів) що можуть використовуватися в освітньому процесі. Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням «Положення про систему

запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка»:
https://old.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Положення_запобіг_виявл_плагіат-2025.pdf.

Політика щодо використання штучного інтелекту під час опанування курсу регламентується відповідними нормами «Політики щодо використання штучного інтелекту в діяльності Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»:

https://old.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Політика_ШІ_2025.pdf.

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту.

Обов'язком здобувача вищої освіти є перевірка один раз на тиждень (щонеділі) поштової скриньки НТУ на Офіс365, відвідування групи дисципліни у Microsoft Teams, перегляд новин на Телеграм-каналі.

Протягом тижнів самостійної роботи обов'язком здобувача вищої освіти є робота у рамках дисципліни у застосунку Microsoft Teams та з дистанційним курсом «Основи соціальної роботи» (www.do.nmu.org.ua).

Усі письмові запитання до викладача стосовно дисципліни мають надсилатися на університетську електронну пошту або до групи у Microsoft Teams.

7.3. Політика щодо перекладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перекладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4. Відвідування занять

З 24.02.2022 реалізація освітньої діяльності відбувається в умовах правового режиму воєнного стану. Наявна низка небезпек: повітряні тривоги, ризики припинення енергозабезпечення, мобільного та Інтернет-зв'язку. Згідно з наказами по університету у 2024-2025 навчальному році освітня діяльність здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх форм навчання здійснюється з використанням дистанційних технологій через синхронні та асинхронні комунікації.

Відвідування онлайн лекцій та практичних занять реалізується через приєднання до «наради» в «команді» Microsoft Teams. Під час повітряної тривоги заняття перериваються і продовжуються лише за умов перебування учасників освітнього процесу у захищених приміщеннях. Викладачем (за технічної та безпекової можливості) здійснюється запис заняття для підтримки асинхронного формату навчання.

У випадках відсутності енергозабезпечення, мобільного та Інтернет-зв'язку викладачем забезпечується асинхронний формат навчання та комунікація зі здобувачами за допомогою каналів зв'язку, що функціонують.

Про причини неможливості взяти участь в онлайн заняттях, ускладненні доступу до матеріалів на дистанційних платформах НТУ «ДП» тощо здобувач вищої освіти має повідомити викладача в особистих повідомленнях чатів Microsoft Teams, або листом на

корпоративну е-пошту НТУ «ДП», або через старосту чи представника адміністрації інституту.

7.5. Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може оскаржити виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

7.6. Бонуси

Здобувачі вищої освіти, які регулярно відвідували лекції (мають не більше двох пропусків без поважних причин) отримують додатково 2 бали до результатів оцінювання до підсумкової оцінки.

7.7. Зарахування результатів навчання, які отримані у неформальній освіті

Здійснюється відповідно до «Положення про визнання в Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» результатів навчання, набутих у неформальній та/або інформальній освіті» <http://surl.li/zopmhq>.

7.8. Участь в анкетуванні

Наприкінці вивчення курсу та перед початком сесії здобувачам вищої освіти буде запропоновано анонімно заповнити електронні анкети (MS Forms). Посилання на форму буде розміщено у Teams курсу. Заповнення анкет є важливою складовою вашої навчальної активності, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати ваші пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни.

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Васильєва Н. В. Методологічні засади державного управління демографічними процесами як умови забезпечення сталого розвитку в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток: електр. журнал.* 2020. № 10. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/5.pdf.

2. Людський розвиток в Україні: історичний вимір трансформації державної соціальної політики: колективна монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2014. 380 с.

3. Овдін О. В. Державне управління демографічними процесами: монографія. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 312 с.

4. Овдін О. В. Поняття та категорії державного управління демографічними процесами. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління.* Т. 32 (71). 2021. № 3. С. 8–12.

5. Демографія: курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «соціальні та поведінкові науки» спеціальності 054 «Соціологія» / ДБТУ ; уклад. І. Данченко, Н.Моїсєєва. Харків, 2023. 62с.

6. Сучасна демографічна ситуація в Україні: проблеми та перспективи: монографія / Л. Заставецька, Т.Заставецький. Тернопіль, 2022. - 108 с.

Додаткові

1. Долінченко О. М. Категорійно-понятійний апарат державного регулювання демографічних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 8. С. 140–145.
2. Кравченко М. В., Мельничук Л. М. Механізми державного регулювання демографічного розвитку: теоретичний аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2014. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Patp_2014_1_10.pdf.
3. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с.
4. Муц Л. Ф. Формування та реалізація державної міграційної політики: монографія. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. 418 с.
5. Овдін О. В. Державне управління демографічними процесами : огляд сучасної фахової вітчизняної літератури. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 4. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/35.pdf.
6. Овдін О. В. Подолання демографічної кризи та її наслідків у місті Кривому Розі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 7. С. 71–76.
7. Овдін О. В. Проблема визначення чисельності населення України у контексті моніторингу демографічних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 10. С. 123–129.
8. Позняк О. В. Проблеми реалізації імміграційної політики України. *Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України: зб. матеріалів наук.-практ. конф* (19 груд. 2019 р.). Київ: НІСД, 2019. С. 63–68.
9. Стешенко В. С. Зміст понять «демографічний розвиток» і «людський розвиток»: тотожності та відмінності. *Демографія та соціальна економіка*. 2013. № 1. С. 5–16.
10. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. *Міністерство соціальної політики України*. 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/870>.

Інформаційні ресурси

1. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. URL: <https://idss.org.ua/index>
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Демографія та соціальна економіка. Науковий журнал. URL: https://dse.org.ua/index_ua.html
4. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. URL: www.library.univ.kiev.ua
5. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL: <http://www.ukrna.kiev.ua/ukmalib>
6. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
7. Національна Парламентська бібліотека України. URL: <http://www.nplu.kiev.ua>.
8. Центр Разумкова. URL: <http://www.uceps.org.ua/ua/section/International>
9. Агентство гуманітарних технологій. URL: <http://www.aht.org>